

ПРОЦЕДУРНІ ПИТАННЯ АРЕШТУ ТА СТЯГНЕННЯ КОШТІВ ІЗ БАНКІВСЬКОГО РАХУНКУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ФРАНЦІЇ

Воронько О. О.

У статті досліджуються нормативно-правові засади регулювання процесуальних аспектів арешту та стягнення коштів із банківського рахунку боржника за законодавством Франції. Система приватного виконання Франції цікава з огляду на наявність ефективного механізму взаємодії боржників та виконавців, коли перші самі пропонують можливість погашення боргу. Такий підхід дає змогу уникнути примусового вилучення коштів та є свідченням високого рівня правової культури у сфері процесуального законодавства. З огляду на це досвід Франції є цікавим для українського цивільного процесуального законодавства.

Ключові слова: примус, боржник, арешт-стягнення, цивільне право Франції, боржник, виконавець.

В статье исследуются нормативно-правовые основы регулирования процессуальных аспектов ареста и взыскания средств с банковского счета должника по законодательству Франции. Система частного исполнения Франции интересна, учитывая наличие эффективного механизма взаимодействия должников и исполнителей, когда первые сами предлагают возможность погашения долга. Такой подход позволяет избежать принудительного изъятия средств и является свидетельством высокого уровня правовой культуры в сфере процессуального законодательства. Учитывая это, опыт Франции интересен для украинского гражданского процессуального законодательства.

Ключевые слова: принуждение, должник, арест-взыскания, гражданское право Франции, должник, исполнитель.

The article examines the legal and regulatory framework for regulating the procedural aspects of arrest and recovery from a debtor's bank account under French law. The system of private performance in France is interesting given the existence of an effective mechanism for the interaction of debtors and performers, when the former themselves offer the possibility of repayment of debt. This approach avoids the forced withdrawal of funds and is evidence of a high level of legal culture in the field of procedural legislation. The most common and most effective way of enforcing a debtor to fulfill obligations is a procedure for arrest-collection of funds from a debtor's bank account.

The focus is on the creation and operation of the FICOPA Administrative Center, which regulates the interconnection of the banking sector and the justice system. This Registry was created in 1971 (computerized in 1982). The legal basis for this register was Article 1649 A of the General Tax Code of France. Thanks to the formed system, the performer receives an answer to the specified request within 24 hours. This information is protected and is intended only for the person who submitted the request. Information from the Register can be used as a basis for applying to the bank of the debtor with an act on the arrest of a bank account. Therefore, the legal norm on compliance with the debtor's personal data is respected and not disclosed.

Functioning of bank account registries as the only database of all possible bank accounts and operating in most European countries. In Germany, France, the Netherlands, to arrest the debtor's accounts, you only need to know his identification

number. Unified systems automatically send information about such arrest to all financial institutions of the country.

In view of this, the experience of France is interesting for the Ukrainian civil procedural law. Creating a single registry as a database of bank accounts is a necessary step for improving the enforcement of court decisions.

Key words: coercion, debtor, arrest, civil law of France, debtor, performer.

Постановка проблеми та її актуальність. У Франції найдавніша і, мабуть, найрозвиненіша система і професійна організація приватного виконання, тому французьку систему часто беруть за взірець. Зазвичай боржники ідуть на співпрацю з виконавцями та самостійно пропонують шляхи погашення боргу, а тому стягнення боргів у примусовому порядку відбувається досить рідко. Причинами такої поведінки є не тільки розвинена правова культура, а також напрацьована система заходів виконавчого провадження, що робить ухилення від сплати зобов'язань вкрай не вигідним та небезпечним процесом. Найбільш поширеним та найефективнішим способом примусу боржника до виконання зобов'язань є процедура арешту-стягнення грошових коштів із банківського рахунку боржника.

Натомість в Україні виконавці стикаються з цілою низкою проблем, які мають як об'єктивні, так і суб'єктивні передумови. Найпоширенішими є складна бюрократична процедура подання листів постанов про арешт, спеціальні вимоги для надання банком необхідної інформації, відмова банків у співпраці через посилання на збереження банківської таємниці.

З огляду на зазначене, актуальним видається питання запровадження технологічної й уніфікованої системи обліку банківських рахунків, що не лише дозволить зменшити час для виявлення рахунків, а й різко збільшили ефективність виконання судових рішень. Тому досвід Франції у реалізації подібної системи є важливим і таким, що може скласти основу для рецепції у національне право.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських науковців досвід Франції у сфері здійснення процесуальних дій, пов'язаних із вилученням коштів боржника, не досліджується. Так само не звертають увагу і на систему автоматизованого збору банківських даних, яка дає змогу ефективно функціонувати системі судочинства та регулює діяльність виконавців. Цивільне процесуальне право Франції чітко регулює часові рамки виконання банками своїх зобов'язань перед виконавцями та дотримання процесуальних норм.

Теоретичні відомості про характер та зміст проблеми можна почерпнути з досліджень М. Мазіної [1], М. Марченка [2], Л. Скоморохи [3], С. Щербака [6] та ін.

Окремі питання цієї проблеми досліджуються самими приватними виконавцями. Вартими уваги є публікації голови правління ГО «Всеукраїнське об'єднання приватних виконавців «ФАКТ» А. Телявського [4].

Слушними є також погляди на українські реалії здійснення процесуальних дій через вилучення коштів боржника В. Чепурного [5].

Метою статті є дослідження норм французького цивільного процесуального права у сфері регулювання процедури вилучення коштів із банківського рахунку боржника, а також особливостей функціонування автоматизованої системи обліку банківських рахунків.

Виклад основного матеріалу. У процесі реформи виконавчого провадження Франції у 1991-1992 роках, завдання, які ставилися законодавцем, передбачали полегшення погашення боргу перед стягувачем. Законодавчо було надано перевагу накладенню арешту і зверненню стягнення саме з банківського рахунку, що є порівняно з іншими видами стягнення менш дорогими і менш травматичним для боржника. Варто також врахувати, що стягнення коштів із рахунку боржника не займає так багато часу, як інші види стягнення. Ми б хотіли зацентрувати на тому, що відсоток погашених цивільних та комерційних боргів у Франції після запровадження вказаних процедур значно підвищився.

Арешт банківського рахунку дає змогу стягувачу отримати суму коштів, які йому заборгував боржник, безпосередньо від банку останнього. Вказана процедура проходить кілька етапів.

Якщо стягувач забезпечений виконавчим документом, він може звернутися до виконавця правосуддя за місцем проживання боржника. Перед тим як розпочати процедуру арешту з метою покриття боргу, виконавець правосуддя має переконатися в тому, що боржник повідомлений про наявність виконавчого документу. В певних випадках відповідальною за таке повідомлення є канцелярія суду, який видав виконавчий документ, але в окремих випадках ця процедура входить до компетенції виконавця правосуддя. З цією метою він зобов'язаний розшукати за місцем проживання боржника та вручити йому виконавчий документ. З часу такого повідомлення розпочинаються строки його виконання. Зазвичай боржник одразу визнає наявність у нього боргу, що часто буває у разі стягнення аліментів. Із цією метою він підписує відповідний документ, який передається в банк.

З'ясувавши, що боржник належним чином повідомлений про наявність виконавчого документа, виконавець правосуддя видає акт про арешт банківського рахунку, який надається чи надсилається банку. Вказаний акт має відповідати вимогам щодо його оформлення, що визначені ст. 648 Цивільного процесуального кодексу Франції (під загрозою визнання його нікчемності), серед яких обов'язково має бути зазначена сума коштів, яка підлягає до стягнення.

Банк, своєю чергою, зобов'язаний негайно повідомити про наявність банківського рахунку чи рахунків і залишок коштів на них. Вказана інформація узагальнюється виконавцем правосуддя і сума боргу (плюс послуги виконавця правосуддя) блокується на 15 днів (ст. L162-1 Кодексу процедур цивільного виконання Франції) [10]. Виконавець правосуддя має проінформувати боржника про накладення арешту впродовж 8 днів із моменту винесення акта, долучивши при цьому копію протоколу про арешт (ст. R211-3 Кодексу процедур цивільного виконання Франції). Частина залишку коштів є такою, на яку не може бути накладено арешт, щоб власник банківського рахунку мав змогу забезпечити

щоденні споживчі потреби (ст. L162-2 Кодексу процедур цивільного виконання Франції).

Сума, на яку не може бути накладено стягнення, виводиться банком і дорівнює твердій грошовій сумі у розмірі доходу активної солідарності RSA (ст. L262-2 Кодексу соціальної діяльності та сімей Франції) [9]. Дохід активної солідарності, більш відомою є скорочена назва - RSA, є допомогою держави, щоб забезпечити мінімальний дохід особам без доходів чи з низькими доходами. Наприклад, із 1 квітня 2018 р. сума RSA для однієї особи становить: без дітей - 550,93 євро; з 1 дитиною - 826,40 євро; з двома дітьми - 991,68 євро; на кожну наступну дитину - додатково 220,37 євро [13]. Однак не може здійснюватися стягнення з рахунків, які відкриті для: допомоги по безробіттю; соціальної допомоги; пенсії учасника бойових дій; допомоги на оплату оренди; допомоги спеціальної солідарності та інше. З цією метою боржник має надати банку протягом 15 днів листа, в якому надати роз'яснення щодо походження суми коштів. Також варто врахувати, що законодавством визначені певні види виплати, стягнення з яких можна здійснювати тільки частково (ст. R162-4 Кодексу процедур цивільного виконання Франції).

З моменту накладення арешту боржник не має доступу до арештованих коштів. Сума боргу негайно перераховується на рахунок стягувача, хоча останній не може мати до неї негайного доступу.

Боржник має у своєму розпорядженні 1 місяць із моменту отримання повідомлення про арешт, щоб оскаржити процедуру. Для цього він має звернутися із клопотанням до судді із виконання *juge de l'exécution*, скорочено - JEX суду Великої інстанції *tribunal de grande instance* за місцем свого проживання (ст.ст. R211-10-R211-11 Кодексу процедур цивільного виконання Франції). Звернення до суду призупиняє стягнення коштів з арештованих сум до моменту винесення судового ордонансу *ordonnance* у випадку відхилення клопотання. Водночас стягнення коштів може бути здійснено за дозволом суду. При цьому розмір суми також має бути вказано судом. Якщо судом буде задоволено клопотання боржника, то відповідне рішення буде надіслано банку і арештована сума повернеться в розпорядження боржника.

Останніми роками процедура арешту банківського рахунку достатньо еволюціонувала шляхом дематеріалізації. Дедалі частіше банки дають згоду на надсилання виконавцями правосуддя актів про арешт виключно в електронному вигляді за допомогою порталу *EDI Echange des données dematerialisées*. Таким чином, виконавець правосуддя може надіслати акт про арешт у той самий день, коли до нього звернувся стягувач навіть у найбільш віддалене відділення банку.

У разі визнання боргу та за відсутності оскарження виконавець правосуддя надає банку сертифікат про відсутність оскарження. При цьому, як уже зазначалось вище, він має зачекати 1 місяць, щоб переконатися у тому, що боржник не оскаржив арешт рахунку. Про факт оскарження арешту боржник має повідомити виконавця правосуддя, щоб останній не надіслав банку згадуваний сертифікат у той самий день, коли здійснено оскарження [12]. У разі неінформування виконавця правосуддя боржнику може бути відмовлено судом у розгляді його клопотання [12]. Стягувач отримує перерахунок арештованої суми у розмірі, що

належить йому до виплати, відразу після завершення терміну на оскарження. Потому як операція по перерахунку суми заборгованості буде завершеною, рахунок боржника відновить своє нормальне функціонування (ст.ст. R211-6-R211-8 Кодексу процедур цивільного виконання Франції).

Швидка та ефективна реалізація процедури арешту-стягнення коштів із банківських рахунків боржника стала можливою після запровадження Реєстру банківських рахунків *Fichier des comptes bancaires - FICOBA*.

Насамперед, варто зазначити, що цей Реєстр був створений у 1971 р. (інформатизований в 1982 р.). Законодавчою основою цього реєстру стала ст. 1649 А Загального податкового кодексу Франції (*Code général des impôts*) [11], якою покладено обов'язок на всі підприємства, установи та організації, які підлягають контролю адміністративної влади, і всіх осіб, які отримують дохід від цінних паперів, акцій або готівкою, повідомляти податковим органам про відкриття чи закриття банківського рахунку.

У цьому реєстрі міститься інформація щодо відкриття, зміни та закриття всіх видів банківських рахунків у Метрополії (Європейська частина Франції) і Заморських департаментів і територіях, а саме спільних, поштових, ощадних та інших, що належить фізичним чи юридичним особам. Для Мойотт і територій Сен-П'єр і Мікелон декларування здійснюється в FICOM - Реєстрі, який ведеться й утримується Емісійним інститутом заморських територій Франції. Також у Реєстрі наявна інформація, яка походить від податкового декларування, її наповнення покладається на органи, що обслуговують рахунки, і контролюється загальною Генеральною дирекцією публічних фінансів (*Direction générale des finances publiques DGFP*).

Важливим моментом є те, що в Реєстрі наявна інформація щодо рахунків, однак вона не містить відомостей щодо руху коштів на них. Тобто інформація з Реєстру може бути використана як підстава для звернення до банку боржника з актом про арешт банківського рахунку.

Забезпечення утримання Реєстру і його оновлення (ідентифікаційні дані, зміна назви, юридичної адреси) здійснюється Генеральною дирекцією публічних фінансів (*Direction générale des finances publiques DGFP*) за допомогою програмного забезпечення SIRENE.

Надання інформації для її внесення в Реєстр здійснюється банками впродовж місяця після відкриття чи закриття рахунку. Відповідно до ст. 3 Постанови від 14 червня 1982 р. [8] у вказаному Реєстрі інформація зберігається протягом 10 років після реєстрації інформації про закриття рахунку, належного як фізичній, так і юридичній особі.

У Реєстрі банківських рахунків містяться дані щодо фізичних осіб: назва і адреса установи, де відкритий рахунок, номер, вид, тип і характеристики рахунку, дата і вид задекларованої операції (відкриття, закриття, зміна), а також ім'я, прізвище, дата і місце народження, адреса власника рахунку та номер SIRET (*Système Informatique pour le Répertoire des Entreprises sur le Territoire*) приватного підприємця. Стосовно юридичних осіб наявні дані стосовно назви, організаційно-правової форми, номер SIRET, адреси місцезнаходження [14].

Водночас право прямого доступу до Реєстру банківських рахунків було надано виконавцям правосуддя

лише 1 червня 2010 року. З цієї дати виконавці правосуддя використовують цей Реєстр напряму через їхнє програмне забезпечення або через надсилання бланку запиту через захищений портал (www.portail-huissier.com), що надається Асоціацією електронних прав і комунікацій (ADEC).

Вказаний бланк запиту є повністю дематеріалізований і адресується адміністративному центру FICOBA. Відповідь на вказаний запит виконавець правосуддя отримує в тій самій формі протягом 24 годин, який міститься в захищеному місці, відведеному для особи, яка надсилає запит. Відповідь на запит залишиться в реєстрі до того часу, поки вона не буде прочитаною. З часу ознайомлення з інформацією остання залишиться доступною ще протягом 3 днів. Після чого цей файл буде знищений безповоротно відповідно до вимог Національної комісії з питань інформації та свобод (CNIL) [7].

Варто вказати, що функціонування реєстрів банківських рахунків як єдиної бази даних про усі можливі банківські рахунки є в більшості європейських країн. У Німеччині, Франції, Нідерландах, щоб накладати арешт на рахунки боржника, необхідно знати тільки його ідентифікаційний номер. Уніфіковані системи автоматично відправляють інформацію про такий арешт у всі фіністанови країни. Якщо в період арешту рахунку боржник спробує відкрити новий, на нього автоматично буде накладено арешт - у межах суми стягнення [4].

В Україні виконавцям доводиться відправляти окремими листами постанови про арешт рахунків у всі банки країни. Це тривала та трудомістка процедура, адже йдеться про пересилання поштою. Також банки не надають інформації про залишки коштів на рахунках боржників, для цього необхідно оформляти спеціальну вимогу. Проте здебільшого, навіть отримавши такий документ, фіністанови все одно відмовляються розголошувати інформацію про рахунки боржника, пояснюючи це принципом збереження банківської таємниці.

На нашу думку, запровадження технологічної й уніфікованої системи в Україні обліку банківських рахунків значно зменшили б час для виявлення рахунків та різко збільшили б ефективність виконання судових рішень.

У зв'язку із зазначеним автор вважає за необхідне вказати на те, що відповідно до вимог Меморандуму про економічну і фінансову політику від 27 лютого 2015 р. (із наступними змінами від 21 липня 2015 р., 1 вересня 2016 р. та 2 березня 2017 р.) Україна взяла зобов'язання перед Міжнародним валютним фондом щодо прийняття Верховною Радою України до кінця вересня 2017 р. закону, який підсилює положення законів щодо автоматизації збирання та примусового стягнення боргу (наказових платежів для внутрішніх транзакцій та накладання арешту на банківські рахунки). Відповідний законопроект, положення якого, зокрема, передбачали запровадження інституту автоматизованого арешту коштів за реєстраційним номером 6232, було внесено Президентом України 23 березня 2017 р. на розгляд Верховної Ради України та 20 червня 2017 р. прийнятий Парламентом у першому читанні. Однак при підготовці законопроекту до другого читання за пропозиціями багатьох народних депутатів України положення щодо запровадження системи автоматизованого арешту коштів, що знаходяться на банківських рахунках, були виключені.

Висновки. На нашу думку, система автоматизованого арешту коштів, що знаходяться на банківських

рахунках, як це пропонувалось законопроектом, справедливо зазнала суттєвої критики зі сторони правників, однак не слід припиняти роботу у вказаному напрямі. На переконання автора, створення єдиного реєстру як бази даних банківських рахунків є необхідним кроком для підвищення рівня виконання судових рішень. Вивчення досвіду Франції, яка вже більше 35 років користується такою системою, видається не тільки доцільним, але й важливим та актуальним завданням для правової спільноти України.

Література

1. Мазіна М. В. Реформування органів примусового виконання рішень: проблемні питання. *Цивілістична процесуальна думка*. 2015. № 1. С. 64–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tsprv_2015_1_18.
2. Марченко М. Становлення приватного виконавця в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 25–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_4_5.
3. Скомороха Л. Державна виконавча служба: Історія і сучасність. *Право України*. 2002. № 8. С. 94–98.
4. Телявський А. Борг без права стягнення. П'ять перешкод для роботи приватних виконавців в Україні. *Закон і бізнес*. № 5 (1407). 09.02-15.02.2019. URL: https://zib.com.ua/ua/print/136354-pyat_pereshkod_dlya_roboti_privatnih_vikonavciv_v_ukraini.html
5. Чепурний В. Стягнення коштів з боржника різними виконавцями. URL: <https://blog.liga.net/user/vchepurnyi/article/29194>.
6. Щербак С.В. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук ; Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2002. 16 с.
7. ADEC. URL: <http://www.adec-sas.com/project/ficoba/>.
8. Arrêté du 14 juin 1982 relatif à l'extension d'un système automatisé de gestion du fichier des comptes bancaires. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=8B5268608E372E98C1991AD5B6ACCA77.tplgfr24s_2?cidTexte=JORFTEXT000000864438&idArticle=&dateTexte=20180730.
9. Code de l'action sociale et des familles. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGI TEXT000006074069&idArticle=LEGIARTI000006797175&dateTexte=& categorieLien=cid>.
10. Code de procédure civile. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=D2664EA2EA3D4F5B58D1A9AF7A4ADFAC.tplgfr28s_2?cidTexte=LEGITEXT000006070716&dateTexte=20180731.
11. Code général des impôts. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=7640.F30C1CDAFD14FA439AC401675206.tplgfr26s_3?idSectionTA=LEGISCTA000027781495&cidTexte=LEGITEXT000006069577&dateTexte=20180712.
12. Cour de Cassation, Chambre civile 2, du 8 novembre 2001, 00-14.803, Inédit. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?idTexte=JURITEXT000007427448>.
13. Décret n° 2018-324 du 3 mai 2018 portant revalorisation du montant forfaitaire du revenu de solidarité active. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/eli/decret/2018/5/3/SSAA1805966D/jo/texte>.
14. FICOBA : Fichier national des comptes bancaires et assimilés. URL: <https://www.cnil.fr/fr/ficoba-fichier-national-des-comptes-bancaires-et-assimiles>.

Воронько О. О.,

*аспірант кафедри теорії та історії держави і права
ПВНЗ «Університет Короля Данила»,
адвокат,
керівник «Юридична фірма «АPIO»*